

Onmogelijke overlevings tocht op de Zuiderzee

Hermanus Koekoek (1815-1882): *Klaas Bording en zonen*, Collectie Zuiderzeemuseum

>>> XXXXXX

In een paar uur tijd steek je tegenwoordig comfortabel het IJsselmeer over. In de barre kou van januari 1849 zwierven drie Durgerdammer vissers twee weken op een ijsschots over de Zuiderzee. Michiel van Straten maakte een reconstructie en schreef een boek over hun barre overlevingstocht.

TEKST EN FOTO'S: MICHEL VAN STRATEN

Enkhuizen: dichtbij en toch zo veraf.

'Z

e hielden zich schuil onder het zeil dat ze tijdens het vissen hadden gebruikt om zich af te schermen van de wind. Om de nacht door te komen, probeerden ze de slaap te vatten, wat natuurlijk niet lukte. Het regende, het was koud en ze hadden alleen een paar slokken lauwe koffie achter de kiezen. Ze hadden niets om zich aan te warmen, behalve elkaar. Als een zielig hoopje zaten de drie opeengepakt op de slee, onder een zeil waarop de regendruppels onafgebroken tikten. Zo kwamen ze de nacht door.'

Vader Bording (45) was met zijn zoons Klaas (19) en Jacob (17) op zaterdag 13 januari 1849 vanaf Durgerdam de Zuiderzee opgelopen. De zee was bedekt met een laag ijs van een halve meter dik; het had keihard gevoren in de voorafgaande donkerste maand van het jaar.

De Bordings vormden een arm vissersgezin. Zo arm, dat ze genoodzaakt waren ook in de slechtste omstandigheden hun kostje bij elkaar te scharrelen. En ging dat niet met hun botter, dan moest dat door met een bijl gaten te hakken in het ijs, om met hun netten bij de vis te kunnen komen. Dat was goed gelukt op deze zaterdag. Hun vangst was zelfs bovengemiddeld succesvol: na enkele uren hard werken lagen er zo'n 800 platvissen op het ijs. En dat succes zou hen in grote problemen brengen. De drie waren zo opgegaan in hun arbeid, dat het na het invallen van de schemering te gevaarlijk was geworden om nog terug te keren naar hun huis, dat op ongeveer anderhalf uur lopen lag. De mannen besloten de nacht op het ijs te blijven.

'Zitten en wachten, dat was het enige wat ze nu konden doen. Wachten tot er licht kwam over de Zuiderzee en over hun benarde situatie.'

VAN GOD LOS

De zondag na hun doorwaakte nacht bracht allesbehalve verlossing. Het torentje van Durgerdam konden ze zien, maar ze werden van hun thuisdorp gescheiden door een rommelig stuk 'waterijs'. De weg naar huis was afgesneden door de plotseling ingetreden dooi. De Bordings bevonden zich op een reusachtige, drijvende ijsplaat. Ze besloten door te lopen richting Uitdam, een stukje naar het noorden.

'De kou striemde door Jacobs onderkleding, maar met de moed der wanhoop klemde hij zijn kille vingers om het hout en zwaaide ermee richting de Uitdammers. Maar... die waren in geen velden of wegen te zien. Of de duivel ermee speelde, troffen ze het dorp net op het moment dat de dorpelingen in de kerk zaten. Tot overmaat van ramp zat vervolgens de natuur de Bordings in de weg: aan het eind van de ochtend draaide de wind naar het noordwesten. Dat betekende dat hun ijsschots nu van het land af werd geblazen.'

ENKHUIZEN WENKTE, DE NOORDZEE DREIGDE

De volgende dagen en nachten kenmerkten zich door kou, mist en regen. Om hun krachten te sparen konden de drie maar beter stilzitten, maar dat was wel de koud-

Het Vuurtoreneiland voor Durgerdam bestaat al sinds 1701.

ste optie. Ze namen zich voor om een volgende nacht - als die er zou komen - heen en weer te lopen op hun ijsplaat om niet te veel af te koelen. Het nadeel was wel dat dat meer energie kostte.

'Ze realiseerden zich dat ze iets moesten eten. Alleen: ze hadden niets meer; behalve de honderden dode vissen. Rauw. Uiteraard beschikten ze over geen enkele manier om de vis te verhitten. Met een mes konden ze het grootste deel van de schubben eraf schrapen. Met tegenzin beten ze in het rauwe vlees. Ze vonden het idee en de smaak van koude, rauwe vis zo afschuwelijk dat de twee jongens niet in staat waren samen meer dan één vis te delen. Het was beter dan niets, maar het versterkte hun gevoel van ellende meer dan dat het hun krachten deed toenemen.'

De Bordings probeerden aan land te komen bij het eiland Marken. Tevergeefs. Vervolgens bleven ze lopen richting Muiden, Huizen, Naarden, Nijkerk. De kust bleef telkens op een afstand, dichtbij genoeg om te zien, ver weg genoeg om niet opgemerkt te worden. Zwemmen was geen optie - konden ze

dat wel? Het ijskoude water zou hen trouwens direct verlammen. Na een aantal dagen vruchteloos heen en weer gezworven te hebben dreven ze door wind en tij naar het noorden. Een gevaarlijke richting, want dat was de kant van de open zee. De ijsvloer veranderde langzaam van één solide plaat in grote beweegbare velden. Op de negende dag kwamen ze langs een dorp waarin ze Enkhuizen dachten te herkennen. Ze zagen de klokkentoren en waren dichtbij genoeg om een hond te horen blaffen.

OP ONDERZOEK UIT

Ondanks de voor de hand liggende verschillen deed die Zuiderzee van de Bordings me toch erg denken aan het IJsselmeer dat ik zelf regelmatig bevaar met mijn zeilboot *Fugitive II*. In mijn poging om de gebeurtenissen te reconstrueren vond ik het tijd om met eigen ogen en oren te ervaren hoe dichtbij hun redding had geleken. Ik voer naar Enkhuizen, en op enkele mijlen uit de kust probeerde ik mij voor te stellen wat de Bordings gezien hadden van het stadje, en vooral hoe ver ze er dan vandaan waren geweest. De enige geluiden die ik vanaf mijn bootje hoorde, waren het vriendelijke geklots van de golfjes, het gezoem van de stuurautomaat die mijn boot op koers hield - zodat ik mijn handen vrij had voor mijn imaginaire reis terug in de tijd - en het gedreun van een heimachine op de kust. Behalve het geklots, want dat is van alle tijden, waren deze geluiden verre van behulpzaam bij het afreizen naar 1849.

Het was helder weer en ik kon ver uitkijken over het groene water dat mij in de ochtendzon vanuit het oosten vrolijk tegemoet glinsterde. De weidsheid van de enorme vlakte waar ik op rondreed was iets dat mijn situatie met die van de Bordings gemeen had, al was het onder compleet andere omstandigheden. Ondanks de heldere lucht kon ik de overkant niet zien; het blijft toch een flink stuk water. De Bordings konden hun mogelijke 'kusten der redding' zeker niet zien in hun natte en mistige wereld. De werkelijke afstand tot de oostkust van de Zuiderzee was in 1849 ongeveer twee keer zo groot. De omvang van die gigantische ijsoppervlakte drong zich nogmaals aan mij op. Het zou mij nu, al zeilend, minimaal een aantal uren kosten om 'mijn' oostkust te bereiken; Klaas Bording en zijn twee zonen dreven en liepen met een veel lagere snelheid op een dubbel zo grote zee. Ik begon iets meer te begrijpen van al die tijd dat ze geen kust konden zien en in elk geval geen wal konden bereiken, en van het daarmee gepaard gaande gevoel van hopeloosheid.

Het ijskoude water zou hen direct verlammen

Durgerdam, geboren uit een overstroming

De naam Durgerdam is een verbastering van het oorspronkelijke Ydoornickerdam, een naam die niet echt lekker in de mond ligt. De oorsprong verwijst naar het in 1421 door de Sint-Elisabethsvloed verzwolgen gehucht IJdoorn. Durgerdam had halverwege de negentiende eeuw 27 vissersschepen op de Zuiderzee. De visserij was een belangrijke, maar onzekere, inkomstenbron voor de 482 inwoners. Mensen leidden een soms gevaarlijk bestaan, met regelmatig honger. Een scherpe tegenstelling met het Durgerdam van nu. Driekwart van de inwoners verdient twee keer modaal of meer, drie van de tien huishoudens heeft twee auto's, 63% is hoogopgeleid en 84% woont in een koopwoning. In deze tijd kiest men voor het water; Durgerdam ligt dan ook vol met plezierjachten.

Moderne redding

Afgelopen najaar stond er in de *Volkscrant* een bijzonder berichtje over een moderne redding. Een man zat op een zinkende zeilboot op het IJsselmeer, voor Lemmer. De schipper kon vanaf zijn laptop nog net op tijd een e-mail met noodoproep naar enkele vrienden sturen; alle andere apparatuur was uitgevallen. 'Reddingboten konden de man vinden omdat hij met zijn computer zwaaide; het opengeklapte scherm gaf nog licht.'

Maak kans op prijzen

Michiel van Straten beschrijft het complete verhaal van de drie Durgerdammer vissers in zijn rijk geïllustreerde boek **Zee van ijs** (Uitgeverij Hollandia, € 24,90. ISBN 978 90 6410 502 9). De uitgeverij stelt drie gesig-neerde exemplaren ter beschikking.

Het **Zuiderzeemuseum** in Enkhui-zen heeft in het buitengebied een huis op 19e-eeuwse wijze ingericht, met daarin een tentoonstelling over het ijsdrama uit 1849. Het museum- park is open van april tot en met oktober; het binnenmuseum is het hele jaar geopend. www.zuiderzeemuseum.nl Het Zuiderzeemuseum geeft twee-maal twee toegangskarten weg aan lezers van de Waterkampioen.

Stuur voor 10 maart a.s. een e-mail met uw gegevens naar waterkampioen@anwb.nl en vertel ons waarom en voor welke prijs u in aanmerking wilt komen.

Abraham van Pelt (1815-1895), *Klaas Bording met zijn twee zoons op een ijsschots*, Collectie Zuiderzeemuseum

Met afgrijzen zagen de Bordings de botter verdwijnen.

HOOP OP REDDING

Meer dan een week zaten de Bordings nu op het ijs, en ze waren meer dood dan levend. Flarden kust hadden hen al meerdere keren valse hoop op redding gegeven. Het grootste dieptepunt in dat opzicht zou later volgen. In de buurt van Schokland, dat in 1849 nog een eiland was, zagen ze een zeilboot op zich afkomen - de Zuiderzee was door de dooi inmiddels deels bevaarbaar. En hun ijsschots was gevaarlijk gekrompen.

“Kijk daar, een schip!” Alle drie tuurden ze over de zee. Was het een schip dat hun kant opkwam? “Ja, het is een schip! Ik zie het zeil!” Er was geen twijfel mogelijk: een visser kwam hun kant op. Zou dit hun geluksdag worden? Het was een schip, dat van beurtschipper Otten. Het voer van Zwartsluis richting Amsterdam. Het kwam recht op hen af; het kón niet anders dan dat ze gezien waren, dat dit hun verlossing inhield.

De wind was echter westzuidwest die dag. Vanuit Zwartsluis zou een schipper die naar Amsterdam wilde, moeten opkruisen. Dit was waarschijnlijk precies waar schipper Otten mee bezig was, want plotseling zagen de Bordings het schip van koers wijzigen. Het zou ook kunnen dat Otten wilde uitwijken voor de grotere ijsvelden. Hoe dan ook, de koerswijziging maakte duidelijk dat het niet om redders ging, want de platbodem voer inmiddels van hen af. Vol ongeloof zagen vader Bording, Klaas en Jacob hun drijvend koninkrijk verdwijnen. Hoeveel konden de Bordings verdragen? Er restte de mannen niets anders dan ook deze pijn te slikken.’

ZEE VAN IJS

Het verhaal over de drie Hollandse vissers was ik jaren geleden voor het eerst tegengekomen in het Zuiderzeemuseum in Enkhui-zen. Het klonk mij destijds zo onwaarschijnlijk in de oren, dat ik in eerste instantie dacht met een fictief avontuur van doen te hebben. Toen bleek dat er niets aan de onmogelijk lijkende overlevings- strijd verzonnen was, ging ik op zoek naar antwoorden op mijn vragen. Nog steeds vind ik de overlevingsstrijd van de Bordings heel bijzonder. Het is ver weg van het voorstellingsvermogen, dat ze vele dagen en nachten op een ijsplaat hebben rondgezworven zonder gezien te worden, zonder dood te gaan door onderkoeling of te bevriezen, met nauwelijks eten en drinken tot hun beschikking. Tegelijkertijd is het heel dichtbij, een episch drama dat zich bij ons ‘om de hoek’ heeft afgespeeld.

De redding voor de Durgerdammer ijss- visers kwam nadat ze veertien dagen op het ijs hadden doorgebracht. Enkele vissers uit Vollenhove wisten de drie mannen uitein- delijk aan wal te brengen. De plaatselijke dokter Ekker noteerde: ‘Buiten mate uit- geput en vermagerd kwamen zij hier aan, meer op lijken dan op levende mensen gelijkende... Indien een van de drie het leven behoudt, zal het wel zijn.’

Met deze woorden kreeg de dokter gelijk. De familie Bording werd in Vollenhove na een aantal dagen nog wel herenigd met moeder Bording en enkele familieleden. Vader Bording en zijn oudste zoon stierven echter binnen enkele weken, waarschijnlijk aan de gevolgen van koudvuur. †

Reconstructie van de tocht van de Bordings, op basis van hun eigen verslag en wat bekend is over de stromingen en windrichtingen op dat moment.

